

Moniuszko
200.

Stanisław Moniuszko w regionie łódzkim

Stanisław Moniuszko nazywany ojcem polskiej opery narodowej jest uznawany za jednego z najwybitniejszych polskich kompozytorów XIX stulecia.

Jego twórczość muzyczna odegrała szczególną rolę w umacnianiu polskiego ducha narodowego w okresie zaborów. Opera „Straszny Dwór” jest najlepszym przykładem twórczej walki piórem

i partyturą o niepodległą ojczyznę. Jego dzieła krzewiły patriotyzm wśród kilku pokoleń Polaków walczących o wolną Polskę. Było to możliwe dzięki głębokiemu zakorzenieniu utworów w rodzimej tradycji muzycznej.

Moniuszko wyniósł z domu rodzinnego solidne wychowanie pełne wartości takich jak dbałość o rodzinę, skromność, uczciwość, pracowitość a także patriotyzm. Czesław Moniuszko – ojciec Stanisława – walczył o wolną ojczyznę w szeregach wojsk napoleońskich. Matka Elżbieta uczyła młodego syna polskich pieśni patriotycznych a także była jego pierwszą nauczycielką gry na fortepianie i prawdziwą inspiracją dla przyszłego muzyka. W tym czasie państwo Moniuszko mieszkali w Mińsku. Dalszą edukację Stanisław kontynuował w Warszawie i ponownie w Mińsku. Studia muzyczne ukończył berlińskiej Singakademie. Po zakończeniu nauki w 1840 roku zamieszkał na wiele lat w Wilnie, gdzie podjął pracę jako organista w kościele pod wezwaniem świętego Jana, a później jako dyrygent w teatrze. W tym czasie powstały pieśni zebrane w „Śpiewnik domowy” oraz między innymi słynna „Halka” – opera pierwotnie

“Halka”

Overture.

Fl. & Piano 1.35 | Full Orch. & Piano 1.85

Fl. & Piano 2.10 | Piano acc. 35f

Ob. & Bassoon or Fl. & C.

Horn or Cor. Cello & Bas

Tempo I

dwuaktowa, a następnie w czterech aktach, wystawiona w Warszawie 1 stycznia 1858 roku. Moniuszko przez całe życie odbył wiele podróży po Europie odnosząc sukcesy sceniczne. Doceniając wybitny talent i kunszt kompozytorski w sierpniu 1858 roku został mianowany pierwszym dyrygentem i dyrektorem opery w Warszawie. W tym czasie skomponował największe swoje dzieła w tym opery: „Hrabina”, „Flis” i „Verbum nobile”. Tuż przed wybuchem powstania 1863 roku zaangażował się czynnie w polską sprawę narodową, uczestnicząc w wielu warszawskich manifestacjach o podłożu patriotycznym. Prawdziwą demonstracją polskości było wystawienie czteroaktowej opery „Straszny Dwór” w 1865 roku a w drugą rocznicę wybuchu powstania styczniowego kantaty „Widma” według II części „Dziadów” Adama Mickiewicza. „Straszny dwór” ze względu na swoją mocno patriotyczną wymowę został zdjęty z afisza przez władze carskie po trzech przedstawieniach. Moniuszko oprócz oper pisał operetki, między innymi: „Nocleg w Apeninach”, „Sielanka”, „Żółta szlafmyca” i balety: „Monte Christo” czy „Na kwaterunku”. Licznie skomponowane pieśni na głos solowy z fortepianem (ponad 300) w tym „Prząśniczka”, będąca hejnałem miasta Łodzi czy „Pieśń wieczorna” należą do najbardziej rozpoznawanych dzieł Moniuszki. Najpopularniejsze kantaty Moniuszki

to wspomniane „Widma”, „Sonety krymskie” i „Pani Twardowska”. Przez całe życie artysta pisał muzykę religijną, między innymi cztery „Litanie ostrobramskie” i „Psalm z Psalterza Dawida” oraz miniatury instrumentalne takie jak: polonezy, walce, polki i mazurki. Stanisław Moniuszko jest uważany za jed-

Oddając hołd temu wybitnemu kompozytorowi, w rocznicę 200-lecia urodzin artysty, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalał z dnia 20 lipca 2018 roku ustanowił rok 2019 rokiem jego imienia.

Orszak pogrzebowy Stanisława Moniuszki. Rysował Henryk Pillati. Czasopismo „Kłosa”, nr 364 (1872)

nego z najwybitniejszych obok Fryderyka Chopina przedstawiciela stylu narodowego w polskiej muzyce. Kompozytor zmarł 4 czerwca 1872 roku w Warszawie i tam został pochowany na cmentarzu powązkowskim. Pogrzeb Moniuszki był ogromną manifestacją narodową, w której uczestniczyło około 100 tysięcy osób.

Postać Stanisława Moniuszki jest upamiętniona w wielu miejscach w naszym regionie. Jego imię noszą ulice, szkoły i towarzystwa muzyczne, a nawet park położony w centrum Łodzi.

Park imienia Stanisława Moniuszki położony jest z centrum miasta tuż przy dworcu kolejowym Łódź Fabryczna i dlatego pierwotnie nosił miano Parku Kolejowego.

Był to drugi park miejski w Łodzi. Założono go w 1875 roku z myślą o podróżnych czekających na odjazd pociągu. Spacer po parku miał umilić pobyt gościom w Łodzi. Plany parku wykonał znany łódzki architekt Hilary Majewski. Pomiedzy ścieżkami prowadzącymi z centrum miasta do dworca posadzono między innymi klony, kasztany i lipy. Park częściowo przebudowano na początku lat 60. XX wieku. Wtedy

to postanowiono wznieść od strony ulicy Gabriela Narutowicza pomnik Stanisława Moniuszki, będący formą uczczenia pamięci tego wielkiego kompozytora. Sam pomysł ufundowania pomnika, co warto przypomnieć, zrodził się w sercach łodzian pod koniec lat 50. XX stulecia. W 1957 roku rozpisano konkurs na projekt monumentu. Wygrała go koncepcja przedstawiona przez łódzkich artystów Elwirę i Jerzego Mazurczyków. Pomnik odsłonięto 29 września 1963 roku. Wydarzenie to miało niezwykle podniosły charakter. Uświetnił je występ 700-osobowego chóru złożonego z artystów pochodzących z Łodzi i okolicznych miast. Pomnik składa się z granitowego cokółu, na którym usytuowano popiersie kompozytora wykonane z brązu. Na cokole umieszczono napis: „Stanisławowi Moniuszce – łodzianie. 1963”. Podczas uroczystości zmieniono także imię parku z Parku Kolejowego na Park Stanisława Moniuszki.

Ulica Stanisława Moniuszki położona jest w ścisłym centrum Łodzi. W XIX wieku była jedną z najbardziej reprezentacyjnych ulic miasta.

Podążali nią w kierunku ulicy Piotrkowskiej przybawający na dworzec Łódź Fabryczna goście. W tamtych czasach ulica zwana była Pasażem Ludwika Meyera. Dzięki temu łódzkiemu przemysłowcowi, będącemu właścicielem sąsiedzkiego hotelu „Grand” niemalże wszystkie posesje usytuowane przy tej ulicy zostały zabudowane wspianiałymi obiektami rezydencjonalnymi. Wytworne wille otoczone były zielenią. Meyer zdecydował się na takie kosztowne przedsięwzięcie, gdyż zakładał, że obiekty te posłużą za siedzibę gubernialnych władz rosyjskich urzędujących dotychczas w Piotrkowie Trybunalskim. Przedstawiciele łódzkiej burżuazji przemysłowej zabiegali przez wiele lat o przeniesienie stolicy guberni z Piotrkowa do Łodzi. Meyer włączając się w to przedsięwzięcie przygotował odpowiednią infrastrukturę. Car jednak nie zgodził się na owe rozwiązanie a Meyer popadł w kłopoty finansowe. W willach znalazły więc swoje siedziby różne stowarzyszenia, firmy i instytucje. W rezydencji pod numerem 8 mieściła się siedziba Azowsko-Dońskiego Banku Handlowego, w którym pracował ojciec Juliana Tuwima. Po numerem 9 znajdowała się redakcja i drukarnia „Dziennika Łódzkiego” – najstarszej, polskojęzycznej łódzkiej gazety. W willi pod numerem 5. miał swoje atelier fotograficzne Bronisław Wilkoszewski, twór-

ca unikatowego albumu „Widoki miasta Łodzi” przedstawiającego Łódź w II połowie XIX stulecia. Warto w tym miejscu dodać, że Pasaż Meyera był pierwszą łódzką

ulicą, która otrzymała oświetlenie elektryczne. W latach powojennych przy ulicy Moniuszki odsłonięto dwa pomniki w formie popiersi. Pierwszy przedstawia wspomnianego łódzkiego poetę Juliana Tuwima. Jest on dziełem Elwiry i Jerzego Mazurczyków. Został odsłonięty w obecności siostry Juliana – Ireny Tuwim, w ósmą rocznicę śmierci poety 27 grudnia 1961 roku. Drugi zaś przedstawia Jana Kilińskiego, bohatera Powstania Kościuszkowskiego 1794 roku. Pomnik wykonany przez Mieczysława Janickiego odsłonięto 17 kwietnia 1985 roku. Ulica ta otrzymała za patrona Stanisława Moniuszkę w 1919 roku, w setną rocznicę urodzin kompozytora.

Trudno znaleźć potwierdzone historycznie miejsca związane z pobytem kompozytora w województwie łódzkim. Jedyną miejscowością, według lokalnej tradycji, związaną ze Stanisławem Moniuszką jest Kalinowa położona koło Błaszek w powiecie sieradzkim.

Miejscowy przekaz podaje, że dwór w Kalinowej stał się pierwowzorem „straszego dworu” z opery pod tym samym tytułem. Lokalna społeczność wskazuje nawet dom, w którym miał przebywać kompozytor podczas pisania jednego ze swoich największych dzieł muzycznych. Inny przekaz mówi, o tym, że w tym miejscu powstało libretto do „Straszego Dworu” autorstwa Jana Chęcińskiego. Ten niewielki budynek należał niegdyś do kompleksu dworskiego. Będąc w Kalinowej koniecznie należy pospacerować po pięknie utrzymanym parku dworskim na terenie, któ-

rego położona jest jedna z najciekawszych budowli rezydencjonalnych w regionie sieradzkim. Dwór w Kalinowej został wzniesiony w pierwszej połowie XVII wieku staraniem ówczesnych właścicieli Kalinowej – rodziny Łubieńskich. Jest to piętrowa, elegancka siedziba szlachecka wzniesiona na planie prostokąta z ryzalitem w części centralnej i arkadowym podcieniem. Obiekt otoczony jest fosą. W sąsiedztwie zespołu dworskiego usytuowany jest gotycki kościół parafialny pod wezwaniem świętej Marii Magdaleny z lat 1465–1468. Jest to budowla jednonawowa, zbudowana z cegły o układzie polskim. Wnętrze utrzymane jest w duchu rokokowym. Jako ciekawostkę warto dodać, że w ścianie na zewnątrz świątyni zachowało się do naszych czasów wiele tajemniczych wgłębień. Są to ślady po nieceniu ognia przy użyciu świda ogniowego.

PRZĄŚNICZKA.

J. Czeczotta.

Śpiew. Presto.

U prząśniczki sie - dza jak a - niol dzie
Poszedł do Kró - lew - ca mło - dzie - niec zwi

Fortepian. *sempre p*

wecz - - ki, prze - dą so - bie prze - dą jed - wab - - ki.
ei - - na, lza - mi się za - le - wał ze - gna - - na.

„Prząśniczka” jest jedną z najbardziej znanych pieśni Stanisława Moniuszki. Autor skomponował ją na głos i fortepian do słów Jana Czeczota.

Pieśń opowiada historię prądky. Kompozycja muzyczna zainspirowana motywami ludowymi charakteryzuje się powtarzalnością akordów przywołujących rytm kołowrotka. Uchwałą Rady Miejskiej w Łodzi od 29

lipca 1998 roku „Prząśniczka” jest oficjalnym hejnałem miasta. Utwór ten grany jest na trąbce przez hejnalistę codziennie o godzinie 12⁰⁰ w okna Małej Sali Obrad Urzędu Miasta Łodzi przy ulicy Piotrkowskiej.

Moniuszko

2019 ROKIEM **200.**
STANISŁAWA MONIUSZKI

nr ISBN 978-83-952742-2-0